

Tulevaisuusvaliokunta

Asia

K 2/2022 vp Hallituksen vuosikertomus 2021

Aihe

Tulevaisuusselonteko

1. Mietinnössään valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 2. osasta, Ratkaisuja työn murroksessa (VNS 5/2018 vp – EK 48/2018 vp) eduskunta edellytti, että valtioneuvosto: ”9. kehittää tulevaisuusselonteon vaikuttavuutta siten, että tulevaisuusselonteon valmistelu kiinnitetään paremmin ministeriöiden yhteiseen ja jatkuvaan ennakointiin; Ministeriöiden yhteisen ja jatkuvan tulevaisuustyön yhteen keräävä julkaisu voi toimia tulevaisuusselonteon ensimmäisenä, yhteistä ymmärrystä rakentavana osana; Tulevaisuusselonteon toisessa osassa valtioneuvosto voi valintansa mukaan avata paremmin jonkin tai jotkut selvityksessä esille nousseista ilmiöistä; Selontekomenettely mahdollistaa samalla sen, että myös eduskunta voi ottaa kantaa sekä ministeriöiden tulevaisuustyöhön, että myös valtioneuvoston valitsemaan kärkiteemaan.”

Valiokunta on kiinnostunut kuulemaan tulevaisuusselontekojen tilanteesta.

Tulevaisuusselontekomenettelyä on muutettu eduskunnan edellyttämien toimenpiteiden mukaisesti. Tulevaisuusselonteon ensimmäisessä osassa on rakennettu yhteistä ymmärrystä tulevaisuuden toimintaympäristön kokonaiskuvasta Seuraavien sukupolvien Suomi -skenaariotyön kautta. Tulevaisuusselonteko on tehty ensimmäistä kertaa virkatyönä kaikkien ministeriöiden poikkihallinnollisessa yhteistyössä ja näin se sisältää valtionhallinnon rajat ylittävää pohdintaa. Valmistelu on kehittänyt valtioneuvostoa miettimään erilaisia mahdollisia tulevaisuuksia sekä niiden vaikutuksia. Tavoitteena ei ole ollut enustaa tulevaisuutta vaan avartaa ajattelua, haastaa oletuksia ja kasvattaa tietoisuutta mahdollisista vaihtoehtoisista kehityskuluista tulevaisuuteen.

Selonteossa on myös esitetty skenaarioista riippumattomia toimia, jotka liittyvät seuraaviin kysymyksiin: *Miten on mahdollista vastata hyvinvointiyhteiskunnan arvolupaukseen tulevaisuudessa? Miten pystymme luomaan kestävästä kasvusta syntyvän toimintaympäristön? Miten varmistetaan hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohja ja ratkaistaan kestävyysvaje? Miten ilmastonmuutoksen hillintä, luontokadon torjunta ja vähähiiliseen talouteen siirtyminen tehdään oikeudenmukaisesti? Miten vaikutamme ulkoiseen toimintaympäristöömme niin, että edistämme tuloksellisesti rauhaa, turvallisuutta, vakautta, hyvinvointia, kestävästä kehitystä, demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista? Miten turvataan tulevien sukupolvien mahdollisuudet sosiaalisesti, taloudellisesti ja ympäristöllisesti kestäväan elämään?*

Selonteon ensimmäisen osan valmistelu aloitettiin huhtikuussa 2020 poikkeuksellisenä korona-aikana. Selonteon toimintaympäristöanalyysi on pääasiallisesti tehty syksyllä 2020 ja vuotta 2040 kuvaavien skenaarioiden perusrakenteet muodostettiin jo alkuvuodesta 2021. Myös tulevaisuusdialogit käytiin vuosina 2020 ja 2021. Selonteko on siis syntynyt ajanjaksona, jolloin toimintaympäristössä on tapahtunut suuria ja nopeita muutoksia: maailmaa ja Suomea ravistelivat ensin koronaviruksen aikaansaama kriisi ja selonteon jo valmistuttua Venäjän hyökkäys Ukrainaan ja sen aikaansaamat mullistukset. Venäjän hyökkäyksen seurauksena selontekoa on päivitetty tilanteessa, jossa näkyvyys tulevaan on sumea. Venäjän Ukrainaan kohdistama hyökkäys monine mahdollisine seurauksineen ei ole siten suoraan vaikuttanut skenaarioihin. Skenaarioiden vaihtoehtoiset lopputilanteen kuvaukset ovat silti suurilta linjoiltaan edelleen relevantteja ja mahdollisia.

Selonteossa tehty toimintaympäristöanalyysi on toiminut perustana juuri valmistuneen ministeriöiden yhteisen tulevaisuuskatsauksen toimintaympäristökuvaukselle. Selontekotyö jatkuu toimintaympäristön jatkuvalla seurannalla. Rakennamme edellytyksiä skenaariotyön hyödyntämiseen vahvemmin ja laajemmin valtioneuvoston strategisessa valmistelussa.

Tulevaisuusselonteon toinen osa käsittelee ennakointia ja tulevia sukupolvia lainvalmistelun prosesseissa, instituutioissa ja käytännöissä. Työssä on kartoitettu vastauksia selonteon ensimmäisessä osassa esitettyyn kysymykseen, miten tulevien sukupolvien mahdollisuudet sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestäväan elämään voidaan turvata.

Selonteon tueksi on valmistunut VN TEAS-selvitys, jossa on tarkasteltu ennakkoinnin, kestäväan kehityksen ja tulevien sukupolvien edustamisen ja oikeuksien asemaa sekä kansainvälisesti että Suomen kontekstissa. Selvityksessä esitetään kehittämissuhteita siitä, miten suomalainen ennakointi- ja päätöksentekojärjestelmä voisi jatkossa paremmin huomioida tulevat sukupolvet. Kehittämissuhteiden periaatteet liittyvät mm. ennakkoinnin juurruttamiseen hallinnon ja lainvalmistelun käytännöissä, tulevaisuusnäkökulmien systemaattisempaan huomioimiseen lainvalmistelussa, pyrkimyksessä moniäänisyyteen tulevien sukupolvien intressien huomioimisessa sekä poliittiseen päätöksentekoon liittyvän lyhytjänteisyyden paineen tunnistamiseen.

Selvityksessä on seitsemän kehittämissuhteesta ennakointiin liittyen, mm. 1) luodaan lainsäädäntötarpeiden tunnistamiseen ja lainvalmisteluun toimintatapoja, jolla voidaan pohtia erilaisia tulevaisuuden vaihtoehtoja, 2) tehdään ennakkoinnista jatkuvaluonteista toimintaa lainvalmistelussa ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa, 3) Hahmotellaan toimintatapoja ennakointitiedon käyttämiseksi lainsäädäntöprosessin kaikissa vaiheissa, 4) sovelletaan EU:n ja OECD:n hallinnon kehittämissuhteita ennakointikyvykkyyksistä ja strategisesta ennakkoinnista, 5) kehitetään voimassa olevien lakien ”tulevaisuusherkkyyttä” jälkikäteisarvioinneilla (ex-post), 6) alennetaan ennakkoinnin osaamis- ja kustannuskynnyksiä, 7) hyödynnetään ennakointia kestäväan kehityksen tavoittelussa.

Tulevien sukupolvien huomioimiseksi lainvalmistelussa selvitys esittää viisi kehittämissuhteesta: 8) määritellään tulevat sukupolvet osana perusoikeusjärjestelmäämme ja erikseen keskeisissä lainsäädäntöhankkeissa, 9) edistetään ennakkoinnin ja kestäväan kehityksen roolia hallitusneuvotteluissa, 10) pyritään arvioimaan lainsäädännön vaikutuksia entistä systemaattisemmin eri aikajän-teillä samalla tunnistaa tähän liittyvät epävarmuudet, 11) sisällytetään eduskuntakäsittelyyn tulevaisuusvaikutusten tarkempaa erittelyä sekä vahvistetaan tulevaisuusvaliokunnan roolia sekä 12) pyydetään kuulemisissa näkemyksiä pitkän aikavälin vaikutuksista ja hyödynnetään puntaroivia kansalaiskeskusteluja. VN TEAS-selvitys on liitteenä, joskaan ei aivan lopullisessa muodossa.

Selonteon ensimmäinen ja toinen osa annetaan eduskunnalle yhtenä asiakirjana.

Jaana Tapanainen-Thiess, johtava asiantuntija, valtioneuvoston kanslia

Liite 1. VN TEAS-selvitys: FORGE_loppuraportti_31082022 (alustava)

Lisätietoja: Jaana Tapanainen-Thiess, johtava asiantuntija, tulevaisuusselonteon pääsihteeri
Valtioneuvoston kanslia
jaana.tapanainen-thiess@gov.fi
050-4066871